

Didžiausių finansinių audito skandalų analizė ir įtaka reglamentavimo pokyčiams

Živilė Simonaitytė

Vilniaus universitetas, Lietuva

El. paštas: zivile.simonaityte@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3026-4982>

Anotacija. Pirmasis įmonės žlugimas, kurį sekė ir skandalas dėl netinkamų auditoriaus atliktų pareigų, įvyko 1925 m. Nuo tada iki pasaulinės ekonominės krizės (2009 m.) panašūs atvejai vedavo prie audito reglamentavimo pasikeitimo, aiškesnių arba griežtesnių auditorių atsakomybių nustatymo. Tačiau pastaruoju metu, vykstant naujiems audito skandalams, reglamentavimas nebesikeičia. Straipsnio tikslas – išanalizuoti finansinio audito skandalus ir jų įtaką audito reglamentavimui. Straipsnyje siekiama nustatyti audito reglamentavimo pokyčius, kuriuos lėmė finansinio audito skandalai, bei atskleisti pastarojo meto finansinio audito reglamentavimo tendencijas. Tam analizuojami istoriškai seniausi ir reikšmingiausius reglamentavimo pasikeitimus lėmę audito skandalai; skirtingose pasaulio valstybėse veikiančių įmonių finansinio audito skandalų įtaka audito reglamentavimui; atliekama didžiausių Lietuvos finansinio audito skandalų apžvalga. Atlikus literatūros, finansinių, teismų sprendimų ir reguliacinių teisės aktų analizę, identifikuotas istoriškai seniausias finansinio audito skandalas; nustatyta, kurie skandalai lėmė reglamentavimo pokyčius; ištirti didžiausi regioniniai ir nacionaliniai skandalai bei jų įtaka reglamentavimo pokyčiams.

Reikšminiai žodžiai: auditas, finansinis auditas, finansinio audito reglamentavimas, finansinio audito skandalai, skaidrumas.

JEL klasifikacija: M42

Analysis of Major Financial Audit Scandals and Their Impact on Regulatory Change

Živilė Simonaitytė

Vilnius University, Lithuania

E-mail: zivile.simonaityte@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3026-4982>

Annotation. The first company collapse followed by an auditor misconduct scandal occurred in 1925. Since then, until the global economic crisis (2009), similar cases have led to changes in audit regulation and clearer or stricter responsibilities for auditors. Recently, however, the regulatory framework has not changed in the face of new audit scandals. The aim of this paper is to analyse audit scandals and their impact on audit regulation. In order to identify the changes in audit regulation as a result of financial audit scandals and the recent trends in audit regulation, the article analyses the oldest and most significant audit scandals that have led to regulatory changes, the impact of financial audit scandals in companies operating in different countries around the world, and reviews the major financial audit scandals in Lithuania. The analysis of literature, financial, court decisions and regulatory legislation identifies the oldest financial audit scandals in history, identifies the scandals that have led to regulatory changes, and examines the largest regional and national scandals and their impact on regulatory changes.

Keywords: audit, financial audit, financial audit regulation, financial audit scandals, transparency.

JEL Code: M42

Įvadas

Kiekvieną kartą, kai vyksta ekonomikos sulėtėjimas ar krizė, įvyksta ir daugiau nei įprastai įmonių bankrotų (World Bank Group, 2023). Kita dalis įmonių drastiškų finansinės padėties pasikeitimų yra susijusi su apgaulėmis ir klastotėmis, kurios įvyksta pačiose įmonėse. Ir nors yra daugybė suinteresuotų šalių, kurios galėtų identifikuoti vienu arba kitu priežasčių lemtą galimą įmonės finansinės situacijos pablogėjimą, viena iš jų yra išskirtinė – tai įmonių finansinio ataskaitų rinkinių auditoriai. Finansinio audito metu jie gali pasiekti visus reikiamus finansinius duomenis, daryti paklausimus, sutikrinimus, kitas finansinio audito procedūras (ISA 500, 2017). Įmonėse, kurios viršija nustatytus turto, pajamų ar darbuotojų rodiklius, kartą per metus yra privaloma atlikti finansinių ataskaitų rinkinio auditą (European Commission, 2006, Public Company Accounting, 2024). Pavyzdžiui, Lietuvoje metinių finansinių ataskaitų auditas turi būti atliktas uždarosiose akcinėse bendrovėse, kooperatinėse bendrovėse (kooperatyvuose), tikrosiose ūkinėse bendrijose ir komanditinėse ūkinėse bendrijose, kuriose visi tikrieji nariai yra akcinės bendrovės ar uždarosios akcinės bendrovės, jeigu jų ne mažiau kaip du rodikliai paskutinę finansinių metų dieną viršija: 1) balanse nurodyto turto vertę – 1,8 milijonai eurų, 2) pardavimo grynąsias pajamas per ataskaitinius finansinius metus – 3,5 milijonai eurų arba 3) vidutinį metinį darbuotojų skaičių pagal sąrašą per ataskaitinius finansinius metus – 50 darbuotojų (Lietuvos Respublikos įmonių..., 2023). Atliekamas finansinis auditas turi būti nepriklausomas, nešališkas ir objektyvus. Auditas gali būti atliekamas tik atitinkamą kvalifikaciją turinčių asmenų (ISA 200, 2022). Audito pagrindinis tikslas – pasisakyti dėl įmonės finansinių ataskaitų rinkinio teisingumo. Tam, kad tai būtų galima padaryti, turi būti atliekama įmonės veiklos tęstinumo analizė, t. y. užtikrinama, kad artimiausioje ateityje verslas nebankrutuos (ISA 570, 2016), bei gautas pakankamas užtikrinimas, kad finansinėse ataskaitose, kaip visumoje, nėra reikšmingų iškraipymų nei apgaulės (ISA 240, 2015). Finansinio audito informacijos vartotojai nori pasitikėti, kad auditoriai savo darbą atlieka teisingai, todėl audituojamų įmonių bankrotai, apie kuriuos neįspėjo auditoriai, yra lydimi su auditu susijusių skandalų. Analizuojant įmonių bankrotus ar drastiškus finansinės padėties pasikeitimus buvo laikoma, kad su tuo susijęs audito skandalas yra tada, kai viešai (žiniasklaidoje, atitinkamų šalių parlamentuose, teisminėse institucijose ir kt.) buvo kvestionuojami ar priimti sprendimai dėl netinkamų auditoriaus veiksmų atliekant įmonių finansinius auditus.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti finansinio audito skandalus ir jų įtaką audito reglamentavimui. Siekiant nustatyti audito reglamentavimo pokyčius, kuriuos galimai lėmė finansinio audito skandalai, ir atskleisti, kokios pastarojo meto tendencijos keičia finansinio audito reglamentavimą, keliami tokie uždaviniai:

- 1) išanalizuoti audito skandalus, lėmusius istoriškai seniausius bei reikšmingiausius reglamentavimo pasikeitimus;
- 2) atskleisti skirtingose pasaulio valstybėse veikiančių įmonių finansinio audito skandalų įtaką audito reglamentavimui;
- 3) ištirti Lietuvos finansinio audito skandalus ir išanalizuoti jų įtaką nacionaliniam audito reglamentavimui.

Straipsnyje analizuojami pasaulinės, regioninės ir vietinės (Lietuvos) reikšmės įmonių finansiniai auditai, kurie nepateikė indikacijų apie pablogėjusią įmonių finansinę situaciją ar galimą apgaulę, tačiau vėliau paaiškėjo, kad finansinės ataskaitos nerodė tikro ir teisingo vaizdo. Analizuojama, kokių veiksmų po to buvo imtasi ir kaip buvo keičiamas audito reglamentavimas.

1. Seniausi istorijoje žinomi audito skandalai

XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, įsibėgėjus pramonės perversmui ekonomikoje, atsirado daugiau didelių įmonių, t. y. tokių, kurios įdarbindavo tūkstančius darbuotojų, kasdien atlikdavo šimtus operacijų, uždirbdavo reikšmingas pajamas. Augant įmonėms, augo ir poreikis gauti patikimą informaciją apie jų atliekamas operacijas, pateikiamus finansinius duomenis. Šiam poreikiui patenkinti XIX a. pirmoje pusėje atsirado pirmosios audito kompanijos (ICAEW, n.d.). Tačiau atsiradus bet kokiam patikrinimui,

atsiranda ir tikimybė kažko nepastebėti, nesuprasti, būti apgautiems arba susimokyti su verslu, kuris turėjo būti tikrinamas. Ilguoju laikotarpiu veikti klastojant duomenis ar neužsitikrinus veiklos tęstinumo, įmonės negali, todėl anksčiau ar vėliau nustatomi finansiniai neatitikimai, verslas žlunga arba patiria finansinių sunkumų. Finansinių ataskaitų duomenų vartotojams tuo metu kyla natūralios abejonės dėl finansinių auditorių atlikto darbo – kodėl nebuvo pastebėti šie neatitikimai ir apie juos nebuvo pranešta. Pirmasis finansinio audito skandalas įvyko 1925 m. JAV, žlugo gumos importu užsiimanti įmonė „Fred Stern and Company“ (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. „Fred Stern and Company“ įmonės, auditoriaus ir skandalo duomenys

Audituojamas verslas	„Fred Stern and Company“
Valstybė	JAV
Kada?	Įmonė žlugo 1925 m.
Veiklos sritis	Gumos importas
Turtas	2,5 milijonai JAV dolerių (iki žlugimo, tuometinėmis kainomis)
Audito įmonė	„Touche, Niven & Co“
Kas nebuvo pastebėta?	Įmonės vadovybė, siekdama gauti paskolas, klastojo gautinų sumų apskaitos įrašus, t. y. nurodė, kad jų turi daugiau nei faktiškai buvo

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Davis (2016), LexisNexis (2024)

Po šio audito skandalo maždaug kas kelerius metus sekė didesni ar mažesni su apskaitos klastojimu susiję skandalai (Davis, 2016). Tačiau jau įvykus pačiam pirmajam, buvo pradėta svarstyti apie poreikį aiškiau reglamentuoti auditoriaus atsakomybes. Vienintelis iki tol egzistavęs auditoriams skirtas dokumentas buvo 1917 m. Amerikos sertifikuotų viešų finansininkų instituto išleistas „Balanso auditas“, kuris 1929 m. buvo atnaujintas. Pagrindiniai atnaujinimai buvo susiję su pajamų ir sąnaudų apskaitos reikalavimais. Tačiau itin svarbu, kad jame pirmą kartą paminėtas poreikis vertinti ir galimai pasitikėti audituojamos įmonės sukurta vidaus kontrolės sistema (LexisNexis, n.d.).

Taigi, pirmasis audito reglamentavimas buvo įgyvendintas dar iki audito skandalų (1917 m.), tačiau vėliau papildomi griežtinimai, apskaitos reikalavimų konkreitiems straipsniams detalizavimas buvo nulemti finansinių auditų skandalų. 1929 m. pirmą kartą įtvirtinta įmonės vidaus kontrolės sąvoka, identifikuotas poreikis atskirti audituojamos įmonės ir auditoriaus atsakomybes.

2. Sarbanes-Oxley akto atsiradimas

Didžiausias šių laikų skandalas įvyko XXI a. pradžioje, kai JAV vienas po kito sekė du dviejų didelių įmonių bankrotai iš esmės nulemti finansinių ataskaitų rinkinių duomenų klastojimų (žr. 2 lentelę).

2 lentelė. „Enron“ ir „WorldCom“ įmonių, auditorių ir skandalų duomenys

Audituojamas verslas	„Enron“	„WorldCom“
Valstybė	JAV	JAV
Kada?	Įmonė žlugo 2001 m.	Įmonė žlugo 2002 m.
Veiklos sritis	Energetika	Telekomunikacijos
Turtas	63,4 milijardai JAV dolerių	107 milijardai JAV dolerių

Audito įmonė	„Arthur Andersen“	„Arthur Andersen“
Kas nebuvo pastebėta?	Įmonė įsteigė daugybę specialiosios paskirties įmonių, kurių pagal tuometinius reikalavimus nereikėjo konsoliduoti į bendrą finansinę atskaitomybę, ir į šias įsteigtas kompanijas perkeldavo visas didžiausias sąnaudas bei blogas skolas	Bendrovė neparodė visų su skambučių paslaugomis susijusių sąnaudų – jas kapitalizavo, o ne traukė į sąnaudas; taip pat, klastodama apskaitos įrašus, rodė didesnes pajamas nei buvo faktinės.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Britannica (2024); George (2021)

Pirmasis įvyko „Enron“ skandalas, kurio auditoriais buvo „Arthur Andersen“ kompanija. Įmonė įsteigė daugybę specialiosios paskirties įmonių, kurių pagal tuometinius reikalavimus nereikėjo konsoliduoti į bendrą finansinę atskaitomybę, ir į šias įsteigtas kompanijas perkeldavo visas didžiausias sąnaudas bei blogas skolas. Ir nors formaliai pagal teisės aktus viskas buvo atliekama tinkamai, tačiau kilo klausimų, ar auditoriai neturėjo atkreipti dėmesio į tokio masto ir reikšmingumo perkėlimus. Kitais metais paaiškėjo, kad „WorldCom“ neparodė visų su skambučių paslaugomis susijusių sąnaudų – jas kapitalizavo, o ne traukė į sąnaudas, taip pat rodė didesnes pajamas nei buvo faktinės, klastodama apskaitos įrašus. Juos taip pat auditavo „Arthur Andersen“ kompanija.

Iki skandalų pasaulyje egzistavo penkios didžiausios audito įmonės: „Arthur Andersen“, „Deloitte & Touche“, „Ernst & Young“, „KPMG“ ir „PricewaterhouseCoopers“ (Centre for Ethical, n.d.). Netinkamai atlikti auditai lėmė, kad 28 tūkst. „Arthur Andersen“ darbuotojų susirado darbus kitur, skaičiuojama, kad apie 60 proc. jų perėjo į „Ernst & Young“ (Wani, 2023). Tačiau reikšmingiausi pokyčiai įvyko finansinės apskaitos ir audito reglamentavime. 2002 m. JAV buvo priimtas Sarbanes-Oxley aktas (SOX), kuris pakeitė visų didžiųjų verslų apskaitą ir pertvarkė finansinę kasdienybę. Keturi pagrindiniai dalykai, kuriuos numatė SOX: nurodė, kad auditoriai privalo pasisakyti apie viešųjų kompanijų vidaus kontrolės būklę; įvedė įmonės vadovo (CEO) ir finansų direktoriaus (CFO) atsakomybę už finansinių ataskaitų teisingumą; nustatė privalomą atsiskaitymą apie taikomas vidaus kontrolės procedūras; numatė, kad įmonės privalo taikyti pranešėjų (angl. whistleblower) apsaugą (Sarbanes Oxley, 2002). Pokyčiai, kuriuos lėmė šie bankrotai, taikomi iki dabar. Galima daryti išvadą, kad šie finansinio audito skandalai sukūrė pagrindą dabartiniams reikalavimams dėl įmonių valdymo ir audito, todėl galima laikyti, kad tai reikšmingiausius pokyčius iki šiol sukėlę audito skandalai.

3. Nekilnojamojo turto burbulas ir 2008–2009 m. pasaulinės finansinės krizės pradžia

Kitas didelis finansinio audito skandalas įvyko 2008–2009 m., kai viso pasaulio ekonomiką paveikė JAV nekilnojamojo turto burbulo sproginimas. Finansinės krizės pasekmės buvo jaučiamos dar itin ilgą laiką, o viskas prasidėjo nuo „Lehman Brothers“ žlugimo (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. „Lehman Brothers“ įmonės, auditoriaus ir skandalo duomenys

Audituojamas verslas	„Lehman Brothers“
Valstybė	JAV
Kada?	Įmonė galutinai uždaryta 2010 m.
Veiklos sritis	Investavimas
Turtas	639 milijardai JAV dolerių
Audito įmonė	„Ernst & Young“

<i>Kas nebuvo pastebėta?</i>	Itin rizikingos investicijos į būsto paskolas, kurios buvo išduodamos žmonėms, neturintiems pakankamo finansinio pagrindo padengti savo įsipareigojimus.
------------------------------	--

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Bakkar (2023), CFI Team (n.d.)

Prasidėjus XXI a. investicijos į būsto paskolas buvo laikomos vienos saugiausių, patikimiausių ir pelningiausių. Siekiant sumažinti jų rizikingumą, pačios rizikingiausios buvo grupuojamos į „krepšelius“ darant prielaidą, kad net ir negražinus vienos ar kitos itin rizikingos būsto paskolos, kitos bus gražintos ir taip bendra „krepšelio“ rizika bus suvaldyta. „Lehman Brothers“ investicinis bankas buvo tarp lyderių, investuojančių į tokio tipo būsto paskolas (Bakkar, 2023).

Pradėjus aiškintis, kodėl to nepastebėjo auditoriai, nustatyta, kad buvo galimai netinkamai atliktos audito procedūros ir „Ernst & Young“ pagal taikos sandorio sąlygas už tai sumokėjo 10 milijonų (CFI Team, n.d.). Tačiau šis skandalas lėmė gerokai didesnius pokyčius audito reglamentavime. 2015 m. įsigaliojo tarptautinių audito standartų atnaujinimai, susiję su tuo, kiek laiko ta pati audito kompanija ar tas pats konkretus auditorius gali audituoti vieną įmonę; įvesta nauja auditoriaus išvados forma; sugriežtinta audito procedūrų atlikimo tvarka (IAASB, 2015). Yra skaičiavimų, kad šie pokyčiai vidutiniškai vieno audito kainą padidino apie 10–20 proc. (Williams, 2023).

Taigi, 2009 m. „Lehman Brothers“ skandalas lėmė ne tik audito reglamentavimo pokyčius, tačiau ir padidino pasaulines finansinio audito, atliekamo pagal tarptautinius audito standartus, kainas. Brangesnis, tačiau geriau atliekamas ir didesnę patikimumą suteikiantis auditas, būtų priimtinas, tačiau 2015 m. įvesti tarptautinių audito standartų pokyčiai to negarantavo.

4. Didžiausi ne JAV įmonių skandalai

Pasauliui vis labiau globalėjant, daugiau didelių verslų kuriasi ar plečiasi įvairiose pasaulio valstybėse. O ten kur atsiranda didieji verslai, atsiranda akcininkų spaudimas uždirbti pelnus, kuris gali lemti norą tą padaryti ne faktiškai, o klastojant duomenis. Vieni didžiausių nuo 2009 m. įvykusių audito skandalų yra susiję su Indija, Japonija ir Kinija (žr. 4 lentelę).

4 lentelė. „Satyam“, „Toshiba“ ir „Luckin Coffee“ įmonių, auditorių ir skandalų duomenys

<i>Audituojamas verslas</i>	<i>„Satyam“</i>	<i>„Toshiba“</i>	<i>„Luckin Coffee“</i>
Valstybė	Indija	Japonija	Kinija
Kada?	2009 m. „Mahindra grupė įsigijo „Satyam“, vėliau jos susijungė į „Tech Mahindra“	2015 m.	2021 m. įmonė gavo leidimą reorganizacijai
Veiklos sritis	IT paslaugos	Elektronikos prekės	Mažmeninė prekyba (kavos parduotuvėlės)
Pajamos	2010 m. pajamos 54,8 mlrd. rupijų (1,22 mlrd. JAV dolerių)	2020 m. Toshiba pajamos daugiau kaip 3,38 trilijardai jenių (apie 31 milijardas JAV dolerių)	Pajamos – nuo 125 mln. JAV dolerių 2018 m. iki 1,25 mlrd. 2021 m.
Audito įmonė	„PricewaterhouseCoopers“	„Ernst & Young“	„Ernst & Young“
Kas nebuvo pastebėta?	Apskaitos dokumentų klastojimas, įmonės turto vagystės	Klastojimas prasidėjo po 2008 m. krizės, kuri padarė smarkią įtaką įmonės	Nuo įsteigimo 2017 m. įmonės pardavimai buvo apgaulingai padidinti iš

Audituojamas verslas	„Satyam“	„Toshiba“	„Luckin Coffee“
		pelningumui. Buvo nustatyta, kad skirtingi padaliniai, siekdami patenkinti aukštus reikalavimus, apskaitydavo ateities sandorius, sąnaudas perkeldavo kitiems laikotarpiais ir darė kitus pakeitimus, kurie didino pelningumą. Iš viso per 7 metus pelnas buvo padidintas apie 1,2 milijardo JAV dolerių.	viso maždaug 2,2 milijardais janių (apie 310 milijonų JAV dolerių)

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lal Bhasin (2013), Banks (2018), Chung (2021)

Galima pastabėti, kad visi iki šiol aptarti JAV finansinio audito skandalai lėmė audituojamų įmonių bankrotus ir audito įmonių žlugimus ar jų išmokėjimus pagal taikos sutartis. Tačiau kalbant apie kitose pasaulio valstybėse veikiančias įmones galima pastabėti, kad apskaitos klaidos ir apgaulingas tvarkymas nebūtinai reiškia, kad įmonė daugiau savo veiklos tęsti nebegalės. Analogiškai švelnėja ir auditoriams skiriamos baudmės:

- „Satyam“ atveju JAV vertybinių popierių ir biržos komisija skyrė 6 milijonų JAV dolerių baudą Indijos padaliniai; analogiška institucija Indijoje uždraudė audito kompanijai dvejus metus audituoti bet kokią kitą Indijos įmonę, kurios akcijomis prekiaujama biržoje (Lal Bhasin, 2013);
- „Toshiba“ auditoriui skirta 2,1 mln. jenių bauda ir 6 mėn. nušalinimas nuo partnerio pareigų; vykstant „Toshiba“ skandalui visa Japonijos Vyriausybė skyrė itin daug dėmesio suvaldyti neigiamas pasekmes pačiai įmonei, nes buvo bijoma, kad tai gali paveikti investuotojų nuomonę apie visą valstybę (Banks, 2018);
- „Luckin Coffee“ auditoriai jokių tiesioginių finansinių ar apribojimo nuobaudų nesulaukė; audito kompanija teigė, kad jie informavo „Luckin Coffee“ valdybą apie nustatytus 2019 m. duomenų trūkumus, tačiau detalių apie tai, kodėl klaidos ir apgaulė nebuvo pastebėta 2017 m. ir 2018 m. nepateikia; „Luckin Coffee“ ir toliau vysto verslą, 2022 m., 2023 m. fiksavo augančias pajamas (Chung, 2021).

Nepaisant šių skandalų masto, jokių pokyčių audito reglamentavime nebuvo įgyvendinta. Taigi, galima daryti išvadą, kad pasaulio ekonomikos pagrindinė jėga yra JAV ir daugiausiai suinteresuotumo yra būtent ten veikiančioms kompanijoms, todėl tik ten nutikę skandalai gali tapti ne regioninio, o pasaulinio lygio ir sukelti audito reglamentavimo pokyčius.

5. Dviejų Lietuvos bankų žlugimas

Auditas yra reglamentuojamas ne tik pasauliniu, bet ir nacionaliniu mastu. Papildomi reikalavimai gali būti nustatomi tam tikrame sektoriuje veikiančioms įmonėms arba auditoriams ir jų kvalifikacijai ar kompetencijai. Dėl šios priežasties verta analizuoti du didžiausius Lietuvoje nutikusius finansinio audito skandalus – tai „Snoro“ ir „Ūkio banko“ skandalai, kurie lėmė abiejų bankų žlugimą ar reorganizavimą (žr. 5 lentelę).

5 lentelė. „Snoras“ ir „Ūkio bankas“ įmonių, auditorių ir skandalų duomenys

Audituojamas verslas	„Snoras“	„Ūkio bankas“
Valstybė	Lietuva	Lietuva
Kada?	Įmonė žlugo 2011 m.	Įmonė žlugo 2013 m.
Veiklos sritis	Bankininkystė	Bankininkystė
Turtas	7,5 milijardai litų (2,2 milijardai eurų)	4,2 milijardai litų (1,2 milijardai eurų)
Audito įmonė	„Ernst & Young Baltic“	„Deloitte Lietuva“
Kas nebuvo pastebėta?	Rizikingos paskolos, kurioms nebuvo suformuoti pakankami atidėjiniai, dažnai paskolos išduotos su akcininkais susijusioms įmonėms	Banko turtas buvo reikšmingai pervertintas, banko įsipareigojimai viršijo banko turtą, bankas netinkamai vertino prisiimamą kredito riziką, ne visais atvejais įsitikino skolininkų galimybėmis vykdyti skolinius įsipareigojimus, neformavo pakankamų specialiųjų atidėjinių probleminei paskoloms

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Jankauskienė ir kiti (2012), Specialiųjų tyrimų tarnyba (2017), Šaltintytė (2021)

Analogiškai kaip ir „Satyam“ ar „Toshiba“ įmonių atveju, „Snoro“ auditoriui buvo atimtas auditoriaus vardas, vėliau teismas nusprendė, kad tai yra pakankama bausmė ir jokių papildomų veiksmų ar priemonių imtis nereikia (Specialiųjų, 2017). „Ernst & Young Baltic“ 2014 m. sudarė taikos sutartį su „Snoru“ ir tuo metu jau „Snoro“ bankroto administratoriui išmokėjo 11,6 mln. eurų. „Ūkio banko“ auditoriui taip pat buvo atimtas auditoriaus vardas, o „Deloitte Lietuva“ sudarė taikos sutartį su „Ūkio banku“ pagal kurią audito kompanija sumokėjo 3,019 mln. eurų (Šaltintytė, 2021).

Ir nors Lietuva nacionaliniu mastu yra nusistačiusi papildomus reikalavimus dėl komercinių bankų priežiūros, tačiau jokie reikšmingi reglamentavimo pokyčiai šioje srityje nebuvo įgyvendinti. Reaguojant į pasaulinę krizę bei šiuos skandalus Lietuvoje buvo įvestos atsakingo skolinimosi taisyklės, sugriežtinta paskolų išdavimo tvarka (Kovalčik, Lileikienė, 2014). Tačiau tai galimai lėmė tik mažesnę Lietuvos kaip rinkos patrauklumą komerciniams bankams ir dėl to mažėjančią šio sektoriaus tarpusavio konkurenciją.

Išvados (rekomendacijos, diskusiniai klausimai)

1. Pirmasis audito reglamentavimas, apibrėžiantis audito atlikimą, buvo įvestas iki audito skandalų. Tačiau vėliau papildomi griežtinimai, apskaitos reikalavimų konkretiems straipsniams detalizavimas buvo nulemti finansinių auditų skandalų. Pirmieji istorijoje audito skandalai lėmė įmonės vidaus kontrolės sąvokos įtvirtinimą bei atskyrė audituojamos įmonės ir auditoriaus atsakomybes už finansinių ataskaitų rinkinių teisingumą.
2. „Enron“ ir „WorldCom“ finansinių auditų skandalų lemti pokyčiai taikomi iki dabar ir yra pagrindas dabartiniams reikalavimams dėl įmonių valdymo ir audito. Įvertinus įvestų pokyčių apimtį galima teigti, kad tai iki šiol reikšmingiausius pokyčius audito reglamentavime sukėlę finansinio audito skandalai.
3. „Lehman Brothers“ skandalas lėmė ne tik audito reglamentavimo pokyčius, tačiau padidino pasaulines finansinio audito, atliekamo pagal tarptautinius audito standartus, kainas. Atliktų mokslinių skaičiavimai rodo, kad audito įmonės, atlikdamos auditus pagal naujus reikalavimus, savo sąnaudas vieno audito atlikimui padidina apie 10–20 procentų.
4. Analogiško dydžio ir panašias pasekmes sukeltantys, tačiau ne JAV įvykstantys finansinio audito skandalai, pokyčių tarptautiniame audito reglamentavime nelemia. Todėl kitose pasaulio valstybėse nutikę skandalai gali sukelti regioninio, tačiau ne pasaulinio lygio reglamentavimo pokyčius.

5. Lietuva nacionaliniu mastu yra nusistačiusi papildomus reikalavimus (lyginant su tarptautiniu finansinio audito reglamentavimu) dėl komercinių bankų priežiūros. Reaguojant į Lietuvoje įvykusius komercinių bankų finansinių auditų skandalus, buvo įvesti papildomi kredito išdavimo reikalavimai, tačiau jie galimai lėmė mažesnę Lietuvos kaip rinkos patrauklumą komerciniams bankams ir dėl to mažėjančią šio sektoriaus tarpusavio konkurenciją tarpai.

Literatūra

Bakkar, J., 2023. Why did Lehman Brothers fail? *Economics Observatory*. Prieiga per:

<<https://www.economicsobservatory.com/why-did-lehman-brothers-fail>>.

Banks, J. E., 2018. Toshiba accounting scandal. A case study in corporate governance failure. In *International Conference on Human Rights, E-Commerce, Marketing, and Management Proceedings*. 94–98. Prieiga per:

<https://eirai.org/images/proceedings_pdf/DIR0118105.pdf>.

Britannica, 2024. Downfall and bankruptcy. Prieiga per: <<https://www.britannica.com/event/Enron-scandal/Downfall-and-bankruptcy>>.

Center for Ethical Organizational Cultures, Auburn University, (n.d.). Arthur Andersen: an accounting confidence crisis. Prieiga per: <<https://harbert.auburn.edu/binaries/documents/center-for-ethical-organizational-cultures/cases/arthur-anderson.pdf>> [žiūrėta 2024 02 04].

CFI Team, (n.d.). The rise and fall of the US investment bank. Prieiga per:

<<https://corporatefinanceinstitute.com/resources/career-map/sell-side/capital-markets/lehman-brothers/>> [žiūrėta 2024 02 04].

Chung, E., 2021. Case study: Luckin Coffee accounting fraud. Prieiga per: <<https://sevenpillarsinstitute.org/case-study-luckin-coffee-accounting-fraud/>>.

Davis, S., 2016. Fred Stern & Company case brief. Prieiga per: <<https://www.ipl.org/essay/Fred-Stern-Company-Case-Brief-F205B291FDA9AF4C>>.

European Commission, 2006. Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC. Prieiga per: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32006L0043>>.

George B., 2021. Fraudulent accounting and the downfall of WorldCom. Prieiga per:

<https://sc.edu/about/offices_and_divisions/audit_and_advisory_services/about/news/2021/worldcom_scandal.php>.

IAASB, 2015. New and revised Auditor Reporting standards and related conforming amendments. Prieiga per:

<https://www.ifac.org/_flysystem/azure-private/uploads/IAASB/Audit%20Reporting-At%20a%20Glance-final.pdf>.

ICAEW, (n.d.). Timeline. Steps to a professional body - a timeline of the development of the Accountancy Profession in the United Kingdom. Prieiga per: <<https://www.icaew.com/library/historical-resources/timeline>> [žiūrėta 2024 02 04].

ISA 200, 2022. Overall objectives of the independent auditor and the conduct of an audit in accordance with

International Standards on Auditing. Prieiga per: <https://www.ifac.org/_flysystem/azure-private/publications/files/A009%202012%20IAASB%20Handbook%20ISA%20200.pdf>.

ISA 240, 2015. The auditor's responsibilities relating to fraud in an audit of financial statements. Prieiga per:

<https://www.ifac.org/_flysystem/azure-private/publications/files/A012%202013%20IAASB%20Handbook%20ISA%20240.pdf>.

ISA 500, 2017. Audit Evidence. Prieiga per: <https://www.ifac.org/_flysystem/azure-private/publications/files/A023%202012%20IAASB%20Handbook%20ISA%20500.pdf>.

ISA 570, 2016. Going concern. Prieiga per: <[https://www.ifac.org/_flysystem/azure-private/publications/files/ISA-570-\(Revised\).pdf](https://www.ifac.org/_flysystem/azure-private/publications/files/ISA-570-(Revised).pdf)>.

Jankauskienė, V., Kolmatsui, D., Legenzova, R. (2012). Limitations of financial disclosure: case of bank SNORAS bankruptcy. *Kaunas : Technologija*, 2012, Nr. 17(3)

Kovalčik, A.; Lileikienė, A., 2014. Komerinių bankų veiklos koncentracija. *Vadyba*. 24(1), 93–96. Prieiga per: <<https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=264768>>.

Lal Bhasin, M., 2013. Corporate accounting fraud: a case study of Satyam Computers Limited. *Open Journal of Accounting*. 2(2). 26–38. <http://dx.doi.org/10.4236/ojacct.2013.22006>.

LexisNexis, (n.d.). Ultramares Corp. v. Touche, Niven & Co. Prieiga per: <https://courtroomcast.lexisnexis.com/acf_cases/10989-ultramares-corp-v-touche-niven-co-> [žiūrėta 2024 02 04].

Lietuvos Respublikos įmonių atskaitomybės įstatymas, 2023. Prieiga per: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154658/asr>>.

Public Company Accounting Oversight Board, 2024. Standards. Prieiga per: <<https://pcaobus.org/oversight/standards>>.

Specialiųjų tyrimų tarnyba, 2017. Banko „Snoras“ finansinį patikrinimą atlikęs auditorius pripažintas kaltu. Prieiga per: <https://www.stt.lt/naujienos/7464/_2017-10/banko-snoras-finansini-patikrinima-atlikes-auditorius-pripazintas-kaltu:2374>

Šaltinytė, L., 2021. Vertybinių popierių emitento ir jo veiklos auditoriaus deliktinės atsakomybės naujovės: LAT 2020-11-19 nutartis BAB „Ūkio banko“ byloje. Prieiga per: <<https://www.linkedin.com/pulse/vertybini%C5%B3-peopieri%C5%B3-emitento-ir-jo-veiklos-deliktin%C4%97s-%C5%A1altinyt%C4%97/>>.

Sarbanes Oxley Act, 2002. Prieiga per: <<https://sarbanes-oxley-act.com/>>.

Wani, S., 2023. The Arthur Andersen story – from Big 5 to Zero. Prieiga per: <https://medium.com/@Shubham_Wani/the-arthur-andersen-story-from-big-5-to-zero-9c7b8851b3bd>.

Williams, E., 2023. Proposed changes to Auditing Standards will increase cost and complexity to businesses and investors. Prieiga per: <<https://www.uschamber.com/finance/proposed-changes-to-auditing-standards-will-increase-cost-and-complexity-to-businesses-and-investors>>.

World Bank Group, 2023. Global economic prospects. June. Prieiga per: <https://issuu.com/world.bank.publications/docs/fall_2023_catalog/s/27950559>.

Živilė Simonaitytė yra asistentė, socialinių mokslų daktarė (03S). Moksliniai interesai: apskaita, auditas, vidaus kontrolė, rizikos vertinimas, mokesčiai, veiklos efektyvumas. Vilniaus universitetas, Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas, Apskaitos ir audito katedra. Institucijos adresas: Saulėtekio al. 9, II rūmai, LT-10222, Vilnius.

Živilė Simonaitytė is an assistant professor, Doctor of Social Sciences (03S). Research interests: accounting, audit, internal control, risk assessment, taxation, performance efficiency. Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration, Department of Accounting and Audit. Address of the institution: Saulėtekio al. 9, II rūmai, LT-10222, Vilnius.